Crynodeb o dulliau **Archwilio'r perthnasoedd a'r llwybrau sy'n cysylltu addysg ag iechyd, lles a thegwch**	
Awduron: Cathrine Winding (CW), Ymarferydd Iechyd Cyhoeddus Christian Heathcote-Elliott (CHE), Prif Ymarferydd Iechyd Cyhoeddus, yr Uned Penderfynyddion Ehangach Iechyd, Dr Ciarán Humphreys (CH), Ymgynghorydd Iechyd Cyhoeddus	
Dyddiad: 15/05/2023	**Fersiwn:** V1
Cyhoeddi/ Dosbarthu: • Mewnol/allanol *ISBN: 978-1-83766-286-9*	
Diben y Ddogfen a Chrynodeb Ohoni: Amlinellu'r ymagwedd a ddefnyddiwyd i amlygu llenyddiaeth gyhoeddedig a llenyddiaeth lwyd ynglŷn â'r llwybrau sy'n cysylltu cyrhaeddiad addysgol ac iechyd, tegwch iechyd a lles.	

1 Disgrifiad o’r gwaith

1.1 Cefndir

Mae’r adolygiad hwn o lenyddiaeth yn un o dri darn o waith cefndir sy’n cael eu gwneud a fydd yn ategu’r broses o gydgynhyrchu map systemau o’r ffactorau sy’n effeithio ar y bwlch cyrhaeddiad addysgol yng Nghymru a map systemau ymyrraeth bolisi. Bydd y mapiau hyn, ynghyd â’r gwaith cefndir, yn galluogi’r Uned Penderfynyddion Ehangach Iechyd a rhanddeiliaid i amlygu pwyntiau ysgogi a meysydd gwaith i ganolbwyntio arnynt ym Mlwyddyn 2.

1.2 Nodau

Nod yr adolygiad o lenyddiaeth yw:

i) Cael dealltwriaeth well o’r dulliau a’r llwybrau sy’n cysylltu addysg â chanlyniadau iechyd, lles a thegwch, yn ogystal ag archwilio rôl cyrhaeddiad yn y berthynas rhwng addysg ac iechyd.
ii) Archwilio cryfder a chadernid y dystiolaeth sy’n cefnogi’r perthnasoedd hyn. Mae amryw fframweithiau a modelau wedi cael eu datblygu dros y blynyddoedd i esbonio a mapio’r berthynas hon, ac
iii) Edrych ar rai o’r dadleuon a’r meysydd ansicrwydd, yn ogystal â chyfyngiadau, a amlygwyd yn y llenyddiaeth.

1.3 Cwestiynau ymchwil

- Sut mae addysg yn effeithio ar ganlyniadau iechyd, lles a thegwch?
- Ym mha wahanol ddulliau a llwybrau y mae addysg a chyrhaeddiad yn cael effaith ar ganlyniadau iechyd, lles a thegwch/anghydraddoldeb?
- Beth yw natur y dystiolaeth ar gyfer y llwybrau?

1.4 Amcanion

Amcanion yr adolygiad o lenyddiaeth yw:

a) Amlygu llenyddiaeth berthnasol trwy adolygiad o lenyddiaeth
b) Archwilio tystiolaeth ynglŷn â sut mae addysg yn effeithio ar ganlyniadau iechyd, lles a thegwch (y llwybrau a’r dulliau)
c) Crynhoi’r canfyddiadau a thrafod eu perthnasedd i gyd-destun Cymru, gan gynnwys unrhyw feysydd ansicrwydd
ch) Datblygu tabl echdynnu data

2 Cwmpas

Roedd yr adolygiad o lenyddiaeth yn canolbwyntio ar y berthynas rhwng addysg ac iechyd. Nid oedd llenyddiaeth a oedd yn canolbwyntio ar benderfynyddion cymdeithasol iechyd (lle mae addysg yn un o sawl penderfynydd a archwiliwyd yn unig) o fewn y cwmpas. I ddechrau, dim ond addysg orfodol oedd yn mynd i gael ei hystyried, ond roedd y rhan

fwyaf o astudiaethau'n cynnwys addysg uwch yn eu gwaith ymchwil, felly cynhwyswyd hyn hefyd. Nid oedd dysgu gydol oes o fewn y cwmpas.

3 Yr ymagwedd

3.1 Amlygu llenyddiaeth

3.1.1 Strategaeth chwilio

Cynhaliwyd y chwiliadau llenyddiaeth lwyd a Google Scholar ym mis Mai 2022 a chynhaliwyd y chwiliad cronfa ddata ar ddechrau mis Mehefin 2022.

I ddechrau, chwiliwyd ffynonellau llenyddiaeth lwyd ar gyfer ystod o gyfuniadau o'r termau chwilio. Ni arweiniodd y chwiliadau at lawer o adroddiadau ar lwybrau, modelau na fframweithiau cysyniadol, ond yn hytrach rhywfaint o dystiolaeth o'r berthynas rhwng addysg ac iechyd.

O ganlyniad i natur y ffynonellau, chwiliwyd tudalennau pwnc penodol am lenyddiaeth berthnasol ar rai gwefannau (e.e. tudalennau pwnc 'addysg' ac 'iechyd'). Penderfynwyd peidio â darllen y llyfrau a gyhoeddwyd gan y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD) o ganlyniad i hyd a swm y deunydd a oedd ar gael, ac yn hytrach chwilio trwy eu papurau gweithio a phenodau penodol.

O ganlyniad i nifer y canlyniadau a gafwyd o chwiliadau Google Scholar, penderfynodd yr awduron adolygu'r 10 tudalen gyntaf o ganlyniadau. Cynhaliwyd pedwar chwiliad Google Scholar, ac erbyn y pedwerydd chwiliad teimlwyd bod dirlawnbwynt wedi'i gyrraedd gan nad oedd unrhyw lenyddiaeth newydd na pherthnasol yn ymddangos.

Yn yr un modd, arweiniodd rhai chwiliadau ar gronfeydd data at swm mawr o lenyddiaeth, ac felly penderfynwyd adolygu'r 100 o ganlyniadau cyntaf. Mae chwiliadau MEDLINE wedi'u harbed fel ffeiliau PDF.

3.1.2 Termau chwilio

- Addysg; cyrhaeddiad addysgol; statws addysgol; cyflawniad academaidd;
- AC iechyd; statws iechyd; canlyniadau iechyd; lles; anghydraddoldeb/au iechyd; annhegwch iechyd; cydraddoldeb/au iechyd; tegwch iechyd;
- A pherthynas achosol; perthynas; fframwaith; fframwaith cysyniadol; llwybrau; dulliau

3.1.3 Ffynonellau gwybodaeth a chronfeydd data allweddol

- Cronfeydd data llenyddiaeth academaidd gyhoeddedig a heb ei chyhoeddi: Google Scholar, MEDLINE, APA PsychInfo, ERIC (Canolfan Wybodaeth Adnoddau Addysg)
- Melinau trafod, elusennau a sefydliadau/canolfannau ymchwil: y Sefydliad Polisi Addysg, y Sefydliad Gwaddol Addysgol, y Sefydliad Iechyd, y Sefydliad Cenedlaethol er Ymchwil i Addysg, Sefydliad Nuffield, yr OECD,
- Ffynonellau'r llywodraeth: y Swyddfa Gwella Iechyd a Gwahaniaethau, Iechyd Cyhoeddus Cymru, Sefydliad Iechyd y Byd, Llywodraeth Cymru, Asiantaeth Diogelwch Iechyd y Deyrnas Unedig

3.1.4 Meini prawf cynnwys ac eithrio

Thema	Meini prawf cynnwys	Meini prawf eithrio
Mesur	• Fframwaith, model neu ddamcaniaeth sy'n cysylltu addysg ag iechyd, a ddatblygwyd o sylfaen dystiolaeth • Tystiolaeth o berthynas neu lwybr • Addysg yn yr ysgol/ystafell ddosbarth	• Fframwaith, model neu ddamcaniaeth nad yw wedi'i seilio ar dystiolaeth • Addysg feddygol ac iechyd benodol (e.e. addysg rhyw, addysg sy'n gysylltiedig â chleifion)
Canlyniadau	• Canlyniadau iechyd, lles, tegwch/anghydraddoldeb (ar ôl addysg)	• Canlyniadau iechyd, lles a thegwch iechyd mewn plant (yn ystod addysg)
Grwpiau demograffig	• Pobl ifanc ac oedolion (18 oed a hŷn), rhywedd, cenedligrwydd/ethnigrwydd	• Plant (17 oed ac iau) • Grwpiau penodol o oedolion (e.e. nyrsys, cleifion strôc ac ati)
Lleoliad daearyddol	• Y Deyrnas Unedig, gwledydd yr OECD, gwledydd yr Undeb Ewropeaidd (EU-27)	• Gwledydd nad ydynt yn perthyn i'r OECD na'r EU-27
Iaith	• Cymraeg a Saesneg	• Ymchwil mewn unrhyw iaith arall
Cyfnod dan sylw	• Llenyddiaeth o'r 20 mlynedd diwethaf (2002-2022)	• Cyn 2002
Mathau o gyhoeddiad	• Erthyglau cyfnodolion a adolygwyd gan gymheiriaid • Papurau trafod, papurau gweithio, briffiau materion • Llenyddiaeth lwyd	• Erthyglau golygyddol/ erthyglau papurau newyddion/ datganiadau i'r wasg/ blogiau • Ffeithluniau • Llyfrau (gan gynnwys penodau) • Canllawiau • Traethodau hir gradd Meistr/PhD • Llawysgrifau awduron

3.1.5 Canlyniadau

Canfuwyd saith deg wyth o ffynonellau llenyddiaeth i gyd. Amlygwyd wyth adroddiad llenyddiaeth lwyd, canfuwyd 37 o adroddiadau o chwiliadau cronfa ddata, 20 o Google Scholar a 13 o gwmpasu blaenorol, argymhellion gan gydweithwyr a rhestrau cyfeirio o lenyddiaeth ganfyddedig.

Ar ôl dileu erthyglau nad oedd gennym fynediad atynt ac erthyglau dyblyg, cynhwyswyd 55 o ffynonellau.

Ar ôl asesu ymhellach ar gyfer cymhwysedd a thrafod gyda chydweithwyr, eithriwyd 24 o bapurau eraill o ganlyniad i oedran y cyfranogwyr, cymharu rhwng gwledydd sy'n datblygu a gwledydd datblygedig, a'r ffaith nad oedd y papur yn canolbwyntio ar addysg yn benodol. Roedd y rhestr derfynol o lenyddiaeth yn cynnwys 31 o bapurau.

3.2 Arfarnu'r llenyddiaeth

O ganlyniad i natur yr adolygiad o lenyddiaeth, ni chynhaliwyd arfarniad beirniadol ffurfiol. Ystyriwyd rhai meini prawf ansawdd ar gyfer y tabl echdynnu data, ond nid oedd hyn yn gynhwysfawr.

3.3 Allbynnau

- Trafodaeth naratif ynglŷn â'r llenyddiaeth bresennol
- Delweddau/diagramau allweddol o'r llwybrau a'r perthnasoedd rhwng addysg a chanlyniadau iechyd a lles
- Tabl echdynnu data

4 Sicrhau ansawdd

Cysylltwyd â Gwasanaeth Tystiolaeth Arsyllfa Iechyd Cyhoeddus Cymru i helpu i amlygu llenyddiaeth lwyd berthnasol a thrafod yr ymagwedd at ddod o hyd i ffynonellau llenyddiaeth.

Trafodwyd cymhwysedd llenyddiaeth gyda chydweithwyr.

Adolygwyd adroddiad terfynol yr adolygiad o lenyddiaeth gan AP, CHE, CH.